

Леонід Козубенко

*(Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди)*

**ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ П. ГРАБОВСЬКИМ
КАНТАТИ Р. БЕРНСА «ВЕСЕЛІ ЖЕБРАКИ»**

У статті розглядаються художні особливості перекладу П. Грабовським кантати Р. Бернса «Веселі жебраки»; аналізується ідейне спрямування та своєрідність індивідуального стилю.

Ключові слова: *поет, переклад, кантата, автор, оригінал.*

The article deals with the artistic peculiarities translation of R. Burns's "Merry Beggars" by P. Grabovsky; the ideological direction and peculiarity of individual style are analyzed.

Keywords: *poet, translation, cantata, author, original.*

Творчість Р.Бернса – своєрідне явище в історії англійської літератури. Він писав глибоко реалістичні, демократичні твори, в яких прославляв могутні й нездолані сили рідного народу, відстоював його право на свободу й незалежність. Поетичним творам Р. Бернса властиві надзвичайна свіжість образів, влучність епітетів і порівнянь, лаконізм, динамічність, багатство мови.

Перекладами поезій Р. Бернса українською мовою займався П. Грабовський. У своїх листах та інтерв'ю він неодноразово пояснював, що твори шотландського поета є досить цікавими для українського читача.

Одним із оригінальних перекладів П.Грабовського вважається кантата Р. Бернса «Веселі жебраки». Цей твір був написаний Р. Бернсом у той період, коли Англія остаточно підкорила Шотландію, позбавивши її соціально-економічної незалежності. Населення країни бідувало, вибухали голодні бунти. Кантата спрямована проти ладу, який прирікає трудівника на жебрацтво, голод, важке безпросвітне життя; автор стверджує, що нікчемний прем'єр не спроможний керувати країною. Зазирнувши на дно людського суспільства,

Р. Бернс уславив шотландця-бідняка, відданого патріота своєї батьківщини, бадьорого духом, щирого в інтимних почуттях. Лейтмотив «чесної бідності», який проходить через усю творчість поета, зазвучав у кантаті з особливою силою.

Вважаючи кантату Р. Бернса важкою для перекладу П. Грабовський, безперечно, мав рацію. Твір складається з окремих пісень, кожна з яких залежно від характеру героя має свою внутрішню структуру, свою ритмічну, інтонаційну, звукову організацію. Відтворити усе це багатство засобами іншої мови – нелегке завдання. Переспів П. Грабовського довший від оригіналу на 51 рядок – в основному за рахунок змін у поетичному синтаксисі.

У Р. Бернса, як правило, думка-речення вкладається у два інтонаційно та синтаксично закінчених рядки, речення здебільшого складні. У П. Грабовського інша інтонаційно-синтаксична будова: думка вміщується в одне речення, переважно – просте. Замінивши складні речення оригіналу простими, перекладач збільшив пісні солдата та повії вдвічі. Іноді він додає від себе цілу строфу, вводить або збільшує хор чи рефрен, дає додаткову характеристику персонажів, якої немає в оригіналі.

Найбільше ідейне навантаження має друга пісня бродячого поета. Іронічно зіставляючи звичаї жебраків та представників вищих соціальних сфер, Р. Бернс гостро критикує суспільні порядки. П. Грабовський зберігає цю тонку іронію, він навіть підсилює викривальний зміст пісні:

Ми ходили пішки; у ридванах

Хай доганяють нас пани

Не заздрю їм: своїх коханих

Ми не купуєм, як вони

[2, с. 118].

Одна з центральних пісень кантати – пісня блазня. Р.Бернс саме в цій пісні за допомогою гротескних образів, що контрастують між собою, антитез, зіставлення «низького» з «високим» піднісся до найвищої форми узагальнення жагучих суперечностей тогочасного суспільного ладу. Гостра сатира

переростає в грізний сарказм, коли блазень порівнює свою роботу з діяльністю прем'єра. П. Грабовський зберіг усі поетичні образи оригіналу, лише образ прем'єра він замінив узагальненим образом «ради»:

В нашій раді скільки хочеш

І поважних дурнів є

[2, с. 118].

Цікаву функцію в оригіналі відіграє літота. При зображенні образу скрипаля Р. Бернс домагається комічного ефекту саме завдяки їй: «Аполлон, закоханий у вдовицю, дотягується не вище її талії». В переспіві літота ще різкіше підсилює комічність вислову: музика їй «доходив ростом до колін».

Іноді П. Грабовський розширює ті рядки оригіналу, які особливо близькі йому. Так, у першій пісні поета він більш чітко визначив своє естетичне кредо, яке співпадає з Бернсовим, – місце поета не на Парнасі, а серед знедоленого народу:

Балакають співці

Про Муз якісь струмці,

Кастильські джерела і всякі там дурниці.

А мій, брати, Парнас

Ось тут серед нас,

Де з нами вкупі п'ють і наші чарівниці

[2, с. 119].

Деякі рядки кантати перекладач переосмислив, і пісні героїв зазвучали по-іншому. В переспіві недостатньо відтворена сила патріотизму каліки-солдата, який на перший поклик готовий виступити в обороні батьківщини на своїх обрубках. У переспіві П. Грабовського солдат виглядає скоріше як п'яничка, гультьай, ніж як патріот. У пісні повії П. Грабовський підкреслює лише легковажність та розбещеність жінки. Р. Бернс добирає для її характеристики набагато тепліші слова і викриває ті соціальні умови, які народжують таких повій.

«Веселі жебраки» Р.Бернса написані під впливом літературної традиції

бурлескних кантат, популярних у XVIII ст. численних творів бродячих бардів. Тому в поезії відчувається бурлескний стиль, який створює просторічна лексика, шотландські «солоні» слова із сфери народного життя. П. Грабовський вдало відтворює цю особливість кантати («а сей скидав свої штани», «закони... ну їх к сатані»). Але просторічної лексики в переспіві набагато більше, ніж в оригіналі. Перша строфа речитативу перед піснею барда стилізована під «Енеїду» І. Котляревського:

Отак співав собі гульвіса,
Аж коршма з оплесків тряслась,
Бо ланців тут було до біса
Неначе буря піднялась
[2, с. 119].

Зважаючи на те, що кожен пісню кантати написано на різні музичні мотиви, які в перекладі відтворити неможливо, особливо значення набирає збереження поетичної інтонації першотвору. Як уже відзначалось, інтонаційно-синтаксична будова переспіву відрізняється від оригіналу. Іноді П. Грабовський жертвує несуттєвими деталями і компенсує їх інтонацією. Р. Бернс майстер гнучких інтонацій. У пісні вдови, наприклад, вона на початку вірша розповідна, бадьора в хорі, елегійна, ніжна при спогадах удови про коханого, загрозлива, коли вона говорить про ворогів Джона. П. Грабовський зберігає всі ці інтонаційні ходи. Він не копіює ритмічних малюнків оригіналу, адже він має справу з шотландською версифікацією, яка відрізняється від української яскраво вираженою національною специфікою – величезною кількістю повнозначних слів з середнім обсягом від двох до одного складу.

Отже, традиція травестійного перекладу наклала помітний відбиток на перспіви П. Грабовського. Проте, у «Веселих жебраках» збережено всі історичні реалії, до яких навіть додаються примітки автора. Таким чином, П. Грабовський в цілому вірно відтворив ідейне спрямування кантати. Але індивідуальна своєрідність стилю, синтаксису, словника наклала відбиток на переклад, перенесла його в іншу стилістичну тональність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернс Роберт. *Поезії*. Київ: Дніпро, 1965. 206 с.
2. Грабовський П. *Вибрані твори в 2-х томах*. Київ: Дніпро, 1985. Т.1. 343 с.
3. Коптілов В. *Першотвір і переклад*. Київ: Дніпро, 1972. 215 с.
4. Коптілов В. *Теорія і практика перекладу*. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.

Leonid Kozubenko. *The artistic peculiarities translation of R. Burns's "Merry Beggars" by P. Grabovsky*